

**MİRDÂSÎ DEVLETİ'NİN BÜYÜK SELÇUKLU DEVLETİ'NE TÂBÎ HALE
GETİRİLMESİ SÜRECİNDE BÖLGEDEKİ TÜRKMEN FAALİYETLERİ***

**Turkmen Activities in The Region During The Process of Subjecting The
Mirdasi State to The Great Seljuk State**

Sedat Bilinir**

ÖZ

Mirdâsî Devleti'nin hâkimiyet süreci (1024-1080), Türklerin Halep bölgesinde en yoğun ve en etkili faaliyetlerde bulunduğu döneme denk gelmektedir. Bu dönemin iyi analiz edilmesi Türklerin Halep bölgesine gelişi ve buralara yerleşmeleri konusunda ciddi bilgilere ulaşmamızı sağlar. Bu süreç içerisinde pek çok Türk komutan mahiyetindekilerle birlikte bölgeye gelmiş, gerek tek başına gerekse Arap kabileleriyle birlikte faaliyetlerde bulunmuşlardır. Türkler ayrıca bölgede askerî yeteneklerinden en çok istifade edilen hatta ordu komutanlığı, valilik gibi görevlere getirilen bir millet olmuşlardır. Bu çalışmada da göreceğimiz üzere, henüz daha 11. Yüzyıldan itibaren bölgede Türklerin desteğini arkalarına alan devletler veyahut kabileler, bölgede durumlarını daha güçlü hale getirmişlerdir. Türklerin bu kadar aktif olduğu bu süreç sonunda ise Halep bölgesi tamamen Büyük Selçuklu Devleti aracılığıyla Türklerin eline geçmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halep, Mirdâsî, Anûş Tegin, Hanoğlu Hârûn, Uvakoğlu Atsız

ABSTRACT

The process of domination of the Mirdasi State (1024-1080), corresponds to the Turks in the most intensive and most effective activities in the Aleppo region. A good analysis of this period provides us with access to serious information about the arrival of the Turks in the Aleppo region and their settlement. In the process, many Turkish commanders came to the region together, either alone or in conjunction with Arab tribes have been in activities. The Turks have also become a nation that has been most benefited from its military capabilities in the region and has been brought to the posts such as the military command and governorate. As we will see in this study, Since the 11th century, the states that took back the support of the Turks in the region have made their situation in the region stronger. At the end of this process that the Turks were so active, the Aleppo region was totally handed over to the Turks through the Great Seljuk State.

Keywords: Aleppo, Mirdasid, Anus Tegin, Hanoglu Harun, Uvakoglu Atsız.

* Bu makale "Ortaçağ'da Halep ve Türkler (944-1117)" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Tarih Öğretmeni, sedatbilinir@hotmail.com.

GİRİŞ

Mirdâsî Devleti'nin Halep hâkimiyeti öncesinde Halep, bir diğer Arap kabilesi olan Hamdânî kontrolü altındaydı. Hamdânîlerin 1014 yılında yıkılışının ardından bölgede kısa süreliğine bir otorite boşluğu yaşandı. Bu durumu yakından takip eden ve Halep üzerinde daima çıkarları olan Fâtımî Devleti gönderdiği ordular aracılığı ile bölgeyi hâkimiyeti altına almaya çalıştı. 1011-1012 yıllarında Fâtımî Halifesi el-Hâkim, Yaruktekin adındaki Türk komutanını Alem'ed-devle lakabıyla Şam bölgesine vali olarak atadı (Yahyâ b. Sa'îd el-Antâkî, 1990: s. 290). Ancak Yaruktekin'in bölgedeki ömrü çok uzun sürmedi. Şam bölgesinin güneyinde büyük güç kazanan Cerrahiler isyana kalkıştılar, bu durum üzerine Yaruktekin isyanı bastırmak için harekete geçti fakat yapılan savaş esnasında yaşamını yitirdi. Daha sonra Fâtımî Devleti Halep'e müdahale için Rahbe gibi stratejik önemi yüksek olan bu şehre yerleşti. Burası bölgedeki emellerini gerçekleştirmek adına üs mahiyeti görmekteydi (Zakkar, 1971: s. 54). Halife el-Hâkim bölgedeki istikrarsızlığı fırsat bilerek Halep'e direkt olarak ilk girişimini 1017 yılında gerçekleştirdi. Böylelikle azat edilmiş bir köle olan Ermeni asıllı Fatik adında bir komutanı Halep valisi olarak görevlendirdi. Fatik Halep şehrini kontrolü altına aldıktan sonra halife tarafından Emîrül-Ümerâ konumuna getirildi ve Azîzü'l-devle lakabını aldı (Abdümevlâ, 1985: s. 23; Zakkar, 1971: s. 59).

Ancak Azîzü'l-devle kısa süre sonra 1020 yılında halifeden bağımsız kararlar almaya başladı. Ayrıca halifenin haberi olmaksızın Bizans ile iyi ilişkiler kurmaya başlaması, Halep-Antakya arasında ticarî faaliyetler yapılmasını öngören anlaşmalar imzalanması Mısır'da büyük bir öfkeyle karşılandı. Azîzü'l-devle'nin bu hareketlerinin bağımsızlık alametleri olarak görülmesi Halife el-Hâkim'i harekete geçirdi. Elçiler aracılığı ile gönderdiği mektupta emeklerinden dolayı teşekkür edildi ve valilikten azledildiği kendisine bildirildi. Bu durum Azîzü'l-devle tarafından hoş karşılanmadı ve bu isteği reddetti. Bu durumun savaş ilanı anlamına geldiğini çok iyi biliyordu, o nedenle bağımsızlığını ilan edip kendi adına para bastırma ve kale surlarının güçlendirilmesi talimatında bulundu (İbnü'l-Adîm, I, 1997: s. 192; Zakkar, 1971: s. 60). Çok geçmeden Fâtımî ordusu Halep'e doğru harekete geçti. Azîzü'l-devle ise iyi ilişkiler kurduğu Bizans İmparatoru II. Basileios'tan yardım istedi. Bu yardım çağrısı II. Basileios tarafından olumlu karşılandı ve Halep'e doğru ordu gönderilmesi emrini verdi. Bu gelişmeyi haber alan Halife el-Hâkim, zaten askerî açıdan sıkıntı yaşadığı bu dönemde Bizans ile savaşmayı göze alamadı ve ordusunu Halep'e ulaşmadan geri çekti (İbnü'l-Adîm, I, 1997: s. 193).

Azîzü'l-devle bu gelişmeyi fırsat bilerek Halep merkezli genişleme politikası uygulama başladı ve Halep çevresindeki kaleleri teker teker ele geçirmeye başladı. Ayrıca ordusunu güçlendirmek adına paralı askerlerle takviyeler yaptı. Bu takviye güç içerisinde bölgede bulunan Türkmenler de yer almaktaydı. Hatta Türkler içerisinde askerî yeteneği yüksek olan Ebû Necm Bedr et-Türkî'yi de ordu komutanı olarak başa geçirdi (Zakkar, 1971: s. 61). Bedr et-Türkî kalede Azîzü'l-devle'ye en yakın kişi konumundaydı. Askerî olarak Bizans ile ittifak halinde bulunan Azîzü'l-devle'ye saldırmak yerine farklı bir strateji izlenmeye karar veren Fâtımî Halifesi el-Hâkim, halası el-Sayidah'ın da yönlendirmeleri ile Halep ordu

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

komutanı Bedr et-Türkî ile gizlice haberleşme yoluna gitti. Elçileri tüccar kılığında Halep'e sokan el-Hâkim bu elçiler aracılığıyla Bedr et-Türkî'ye çok ciddi tekliflerde bulunup çok değerli hediyeler gönderdi. El-Hakîm, kendileriyle birlikte hareket etmeleri karşılığında Halep'e vali olarak atanacağını da vaatleri arasında ekledi. Teklifi kabul eden Bedr et-Türkî, Azîzü'l-devle'ye suikast düzenleme kararı aldı.

Azîzü'l-devle şiir yazmayı ve dinlemeyi çok severdi. Sarayında Tüzün adında Hindistanlı bir köle vardı ve ondan şiir dinlemeyi çok severdi. Tüzün sarayda Azîzü'l-devle'nin odasına en rahat girebilen kişilerden biriydi. Bu nedenden dolayı Bedr et-Türkî, Tüzün'den yararlanma kararı aldı. Ona reddedemeyeceği bir teklifte bulundu ve Azîzü'l-devle'yi öldürmesini istedi. Bu olayda isminin kesinlikle duyulmayacağı garantisini de verdi. Teklifi kabul eden Tüzün bir gece akşam yemeğinde Azîzü'l-devle'nin sarhoş olmasını sağladı ve odasına uyumaya çekildiği sırada arkasından gizlice odaya girerek hiçbir zorluk çekmeden onu hançerleyerek öldürdü. Bütün bu gelişmeler Bedr et-Türkî tarafından takip ediliyordu. Tüzün'ün Azîzü'l-devle'yi öldürdüğü sırada Bedr et-Türkî onu dışardan gözetliyordu ve tam bu sırada kendisi de odaya girerek Tüzün'ü öldürdü ve bağrıışmalar arasında herkesi odaya topladı. Böylelikle Bedr et-Türkî katili yakalayıp öldüren kişi olarak bir de kahraman ilan edildi (Yahyâ b. Sa'îd el-Antâkî, 1990: s. 377; İbnü'l Adîm, I, 1997: s. 194; Zakkar, 1971: s. 62-63). Bu gelişmeler üzerine kalenin en yetkili kişisi olarak Bedr et-Türkî 1022 yılında Halep valisi oldu ve Halep'i Fâtîmî halifesi adına yönetmeye başladı. Ancak Bedr et-Türkî'nin Halep valisi olma durumu yalnızca 96 gün sürdü. Halife el-Zâhir Halep'e el-Dayf komutası altında bir ordu gönderdi, el-Dayf kalede bir süre kaldıktan sonra kontrolü ele alıp Bedr et-Türkî'yi yakalayıp zindana attırdı ve Halife el-Zâhir'in isteği doğrultusunda Halep yönetiminin başına geçti (Yahyâ b. Sa'îd el-Antâkî, 1990: s. 378). Bu durumdan da anlaşıldığı gibi Halife, Bedr et-Türkî'nin askerî gücünden tedirgin olup ileride isyana kalkışmasından endişelenmekteydi. Bu gelişmeler bize bu dönemde, bölgede Türklerin askerî kabiliyetlerinden ciddi şekilde faydalandığını göstermektedir. Ayrıca Türkler kısa sürede ordu komutanlığı görevine yükseliyorlardı. Bu durum özellikle Mirdâsî Devleti'nin kurulmasından sonra bölgede kendini daha fazla hissettirecektir.

1. Sâlih b. Mirdâs Önderliğinde Mirdâsî Devleti'nin Kuruluş Süreci

Sâlih b. Mirdâs Halep hâkimiyeti faaliyetlerine, Hamdânîlerin azatlı kölesi olan Lülü'nün oğlu Mansûr'a karşı harekete geçtiği yıllarda başladı. Mansûr Halep halkı tarafından sevilmeyen biriydi. Yönetimi hile ile gasp ederek ele geçirmiş, halka kötü davranan adaletsiz ve zalim bir yöneticiydi. Kendisine karşı faaliyetlerde bulunan Sâlih b. Mirdâs ise bu dönemde Kilabî kabilesine öncülük ve liderlik ediyordu. Sâlih b. Mirdâs Arap kabileleri arasında ün yapmış yetenekli bir komutandı. Kendisine Arapların dâhisi anlamına gelen "Duhat-ı Arap" deniliyordu (Özaydın, 2009: s. 41). Mansûr Halep halkının ve Kilabî kabilesinin kendisine karşı oluşturduğu bu ittifaktan oldukça fazla endişe duyuyordu. Bu ittifak bloğunu dağıtmak için haince bir plan kurdu ve onlarla anlaşma yapacağı gerekçesiyle liderleriyle birlikte kaleye ziyafete davet etti. Davete yüzlerce kişi katıldı. Fakat onca kişinin kaleye girişinin hemen ardından bunun bir tuzak olduğu anlaşıldı.

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

Mansûr'un ordusu, hazırlıksız yakaladıkları Kilabî kabilesi üyelerini öldürüp kalanlarını zindana attırdı. Bu baskında Sâlih b. Mirdâs yakalanarak zindana atıldı (Abdülmevlâ, 1985: s. 70-71). Sâlih b. Mirdâs diğer mahkûmlardan ayrı olarak farklı bir yerde tek başına tutuluyordu. Mansûr burada kendisiyle özel görüşmeler gerçekleştiriyordu. Bu süreçte Sâlih b. Mirdâs kale içerisinden bir takım kişilerle anlaşarak bir gece gizlice kaleden çıkarıldı ve kaçmasına yardımcı oldular. Sâlih b. Mirdâs kaçışının hemen ardından Kilabî kabilesini yeniden bir araya getirip bir ordu oluşturdu. Oluşturduğu ordu ile intikam almak üzere Mansûr'a saldırdı. Taraflar 12 Ağustos 1014 yılında karşı karşıya geldi ve yapılan savaşta Mansûr ağır kayıplar vererek mağlup olup esir düştü.

Sâlih b. Mirdâs bu galibiyet üzerine Mansûr'a çok ağır bir anlaşma imzalatıp serbest bıraktı fakat Mansûr sözünde durmayarak anlaşmaya uymadı. Bu durum Sâlih'e tek bir yol bırakmıştı o da Halep'i Mansûr'un elinden almak. Bu maksatla harekete geçen Sâlih b. Mirdâs Halep Kalesi'ni kuşatma altına aldı. Bu defa kendisine Kilabî kabilesine ek olarak Tayy kabilesi de dâhil oldu. Uzun süre kuşatmanın ardından Mansûr daha fazla direnemedi ve gizlice kaleden çıkarak Halep'ten kaçtı ve bir daha da Halep'e geri dönmedi. Kaleye girildikten sonra kale komutanı Fetih bu durumu Fâtımî Halifesi el-Hâkim'e bildirdi. El-Hâkim'de bu yardımlarından dolayı Sâlih b. Mirdâs'a "Esedü'd-devle" unvanı verdi ve kendisine teşekkür etti (Sıbt İbnü'l-Cevzî, XVIII, 2013: s. 202-203; Yahyâ b. Sa'îd el-Antâkî, 1990: s. 319-323; Abdülmevlâ, 1985: s. 21-24; Zakkar, 1971: s. 51, 56; K.Hitti, 1951: s. 581; Özeydin, 2009: s. 41). Fâtımî idaresinde yönetilen Halep şehrinde bir süre sonra işler kötüleşmeye başladı. Halk Fâtımî yönetiminden şikâyetçi olmaya başlayınca yeniden Sâlih b. Mirdâs'tan yardım istediler. Bu yardım talebi esasen Sâlih'in beklediği bir durumdu ve bu çağrıya olumlu yanıt verdi. Böylelikle bölgedeki Kilabî kabilesine ek olarak Tayy kabilesiyle de ittifak içerisine girdi ve kuşatma için ordu oluşturuldu¹. Böylelikle Halep kuşatma altına alındı. Kuşatma 56 gün sürdü ve neticesinde kale Sâlih b. Mirdâs'ın eline geçti (1024). Sâlih b. Mirdâs Halep hâkimiyetini Fâtımî Devletinden aldığı için temkinli davranmaya başladı ve adına bastırıldığı paralarda ilk olarak Fâtımî Halifesi el-Zâhir'in ismine yer verdi. Ancak Sâlih b. Mirdâs kısa süre içerisinde hemen yayılma politikası gütmeye başladı ve Hısn, Sidon, Ba'lebek, Humus, Rahbe, Rafeniye, Balis, Menbiç ve Sayda'ya kadar uzanan toprakları ele geçirdi (İbnü'l Adîm, I, 1997, s. 197, 200; 1988, I, s. 545; Yahyâ b. Sa'îd el-Antâkî, 1990: s. 395; Abdülmevlâ, 1985: s. 25; Zakkar, 1971: s. 98-99; Yazıcı, 1997: s. 241; Merçil, 2005: s. 150).

2. Türk Komutan Anûş Tegin'in Suriye-Filistin Bölgesi Faaliyetleri

¹ Tayy Kabilesinin her defasında yardım çağrılarında olumlu yanıt vermelerinin sebebi Kilabî kabilesi ile dost kabile olmaları değil çıkarlarının kesişmesiydi. Sâlih b. Mirdâs ile Tayy kabilesi lideri Hasan b. Müferric b. Dağfel bir anlaşma yaptı. Buna göre Halep'in ele geçirilmesinde yardımcı olmaları karşılığında Tayy kabilesi hâkimiyetine Remle'den Mısır'a kadar olan yerlerin kontrolü bırakılacaktı. (Yahyâ b. Sa'îd el-Antâkî, 1990: s. 390; Özeydin, 2009: s. 41).

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

Anûş Tegin'in asıl adı Ebû Mansûr Anûş Tegin ed-Dezberî el-Cîlî'dir. Maveraünnehir'de Ceyhun nehri kıyısında bulunan bir Türk şehri olan Huttal'da dünyaya gelmiştir. Gençlik yıllarında buradan esir alınarak Kaşgar'a götürüldü. Fakat daha sonra bir yolunu bularak Buhârâ'ya kaçmış ama burada da yeniden köle olarak alınıp Bağdat'a götürülmüştü. 1009-1010 yıllarında Bağdat'tan Dımaşk'a getirildi. Burada bir süre kaldıktan sonra 1012-1013 yıllarında yetenekleri sebebiyle Fâtımî Halifesi el-Hâkim'e hediye olarak gönderildi. Mısır'da diğer gulamlar arasından zekâsı ve gücüyle kolaylıkla sıvrılmayı başardı. Bu yetenekleriyle el-Hâkim'in de gözüne girmeyi başardı. Böylelikle 1015-1016 yılında Mısır ordusuna kumandan olarak atandı. Daha sonra otoriter bir karaktere sahip olması nedeniyle Ba'labek valisi olarak atandı. Burada halka adaletli bir şekilde davranması şöhretini arttırdı. 1023 senesinde ise çok daha ciddi ve stratejik önemi yüksek bir bölge olan Filistin'e vali olarak atandı. 1024 yılında ise Emîrû'l Ümerâ konumuna getirildi. Ancak bu günden sonra kıskananları ve çekemeyenleri artmaya başlayınca kendisine iftiralar da atılmaya başlandı. Zamanla ıktaları ve kendisine bağlı gulamlarının sayısı hızla artmaya başladı (İbnü'l-Esîr, IX, 1989: s. 382-383; Zakkar, 1971: s. 129-131; Yazılıtaş, 2009: s. 133-139).

2.1. Sâlih b. Mirdâs'ın Yayılma Politikası Neticesinde Anûş Tegin'in Bölgeye Gönderilmesi

Sâlih b. Mirdâs Halep'i ele geçirdikten sonra bununla yetinmedi ve bölgede faaliyetlerine devam etti. Az öncede bahsettiğimiz kale ve şehirleri ele geçirmesi Fâtımî Halifesi e-Zahir'i oldukça fazla tedirgin etti. Kilabî ve Tayy kabilesi bölgede ittifak halinde hareket ediyor bir bütün olarak yayılma politikası izliyorlardı. Bu kabile liderleri Sâlih, Hasan ve Sinan'dan oluşmaktaydı. Ancak Sinan'ın 1029 yılında ölümünün ardından yerine Rafî geçti ve Rafî bu ittifak olgusuna hiç riayet etmiyordu. Başına buyruk hareket ediyor çok ciddi kararları tek başına alıp uygulamaya geçiyordu. Bunlardan biri, müttefiklere sormadan Kudüs'e saldırıp burayı ele geçirmek isteyişiydi. İşte bu durum bölgede bir süredir Arap kabilelerinin faaliyetlerine sessiz kalan Halife el-Zahir'i telaşlandırmaya başladı. Tayy Kabilesi lideri Sinan'ın bu hareketi bardağı taşıran son damla olmuştu. Halife el-Zahir bu meseleyle ilgilenmesi için en güvendiği askerlerinden Türk komutan Anûş Tegin'i görevlendirdi. Anûş Tegin'in komutası altında atlı asker ve piyadelerden oluşan toplam 7000 kişilik bir ordu vardı (Zakkar, 1971: s. 100). Bu haberin duyulması üzerine bölgedeki Arap kabileleri yeniden Sâlih b. Mirdâs'ın liderliği altında bir araya geldiler. Anûş Tegin bölgeye geldikten sonra her hangi bir anlaşma görüşmelerine girmeksizin doğruca Sâlih b. Mirdâs üzerine saldırıya geçti. Belli ki buradaki amacı bölgeyi tamamen Mirdâsilerin elinden almak ve bu yayılma politikalarını sonlandırmaktı. Böylelikle taraflar Taberiyye Gölü yakınlarındaki Ukhuwane olarak adlandırılan mevkiye karşı karşıya geldiler (Özaydın, 2009: s. 41).

Savaş esnasında Anûş Tegin komutası altındaki ordunun üstünlüğü neticesinde Sâlih b. Mirdâs ağır bir hezimete uğradı. Bozguna uğrayan Mirdâsî ordusunda kalanlar geri çekilmeye başlayınca Sâlih b. Mirdâs kaçmaya zaman bulamadı ve savaş meydanında adı Reyhan olan bir asker tarafından öldürüldü. Reyhan, Sâlih'in başını keserek Anûş Tegin'e götürüp verdi. Böylelikle kesin bir

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

zafere ulaştığını anlayan Anûş Tegin asıl amacını da gerçekleştirmenin vermiş olduğu mutlulukla atından inip secdeye kapanarak Allah'a şükretti (İbnü'l-Kalânîsî, 1908: s. 73; İbnü'l-Adim, I, 1997: s. 201; 1988, V: s. 2241; Abdülmevlâ, 1985: s. 64). Bu savaşta Sâlih'in oğlu Nasr'da bulunmaktaydı. Nasr b. Sâlih babasının öldürüldüğünü öğrenir öğrenmez doğruca Halep'e gidip kalenin kontrolünü eline aldı. Diğer müttefiklerden Hasan da kaçarak önce dağlara çekildi ardından bölgeyi tamamen terk ederek Bizans'a sığındı (Yahyâ b. Sa'îd el-Antâkî, 1990: s. 411; Yazılıtaş, 2009: s. 137).

Bölge Arap kabilelerinin liderliğini üstlenen ve Halep'in alınmasında büyük emekleri olan Mirdâsî lideri Sâlih b. Mirdâs'ın öldürülmesi bölgede çok büyük bir yankı uyandırdı. Sâlih, bölgede birbirlerini yağmalamaktan başka hiçbir faaliyetleri bulunmayan Arapları bir arada bir amaç uğruna toparlamayı başarabilmiş çok yetenekli ve zeki bir liderdi, Araplar kendisini dahi olarak görüyorlardı. O nedenle bu durum Anûş Tegin'in ününe ün kattı ve bölgede kendisinden korkulan bir komutan olmasını sağladı. Hemen ardından Halep hariç bölgedeki neredeyse tüm kaleleri ele geçirdi. Onun bu faaliyetleri neticesinde Halife el-Zahir kendisine "*el-Emir el-Muzaffer Seyf el-İmam Uddet el-Hilafe Mustafa el-Mulk Muntecip ed-Devle*" unvanı verdi (İbnü'l-Kalânîsî, 1908: s. 74).

2.2. Bizans İmparatoru III. Romanos'un Halep Bölgesi Seferi

Nasr b. Sâlih Halep'in başına geçtikten sonra Anûş Tegin'den çok daha ciddi bir tehlikeyle karşı karşıya kaldı. 1028 yılında Bizans tahtında değişiklik yaşandı. II. Basileious 68 yaşında vefat edince 49 yıllık hâkimiyeti son bulmuş oldu (Yahyâ b. Sa'îd el-Antâkî, 1990: s. 403). Yerine ise III. Romanos geçti (1028-1034). III. Romanos'un en büyük hayali büyük bir askerî zafer kazanıp şöhretini duyurmaktı. Bu amaçla başa geçer geçmez ilk olarak Şam bölgesine sefer düzenleme kararı aldı. Bu sefer için hazinenin ağzını açtı ve çok sayıda paralı asker topladı (Psellos, 2014: s. 38-39). Ancak yaz aylarının o sıcak günlerinde alınan bu karar orduda pek hoş karşılanmadı. Zaten oldukça karma bir yapıya sahip olan bu orduda tek düşünce ganimet elde etmektir. Orduda Bulgar, Rus, Ahbaz, Gürcü, Ermeni, Peçenek, Frenk milletlerinden askerler bulunmaktaydı. Ordu İstanbul'dan Halep bölgesine doğru harekete geçti. Eskişehir, Bolvadin, Akşehir ve daha sonra Konya üzerinden Antakya'ya geldiler (Eskikurt, 2014: s. 45).

Bu gelişme Halep yönetiminde de büyük bir şaşkınlıkla karşılandı. Çünkü bu dönemde Mirdâsî yönetimi Bizans ile iyi ilişkiler içerisindeydi. Nasr b. Sâlih, amcasının oğlu Mukalled b. Kâmil b. Mirdâs'ın da bulunduğu elçi heyetini İmparatora gönderdi. Elçiler İmparator III. Romanos ile yolda karşılaştılar. Elçi heyeti iyi niyetleriyle, hediyelerle ve yapılacak olan anlaşma ile İmparatoru ikna etmeye çalıştıysalar da bu nafi bir girişim oldu, hatta elçiler tutsak alındı. Ordu Antakya'ya girip son hazırlıklarını burada tamamladı. Ancak bu büyük ordu ciddi olarak su sıkıntısı çekmeye başladı ve bu durum orduda homurdanmaları arttırdı.

Nasr b. Sâlih komutası altındaki Halep ordusu savunma savaşı yerine daha farklı bir plan yaptı. Buna göre dar geçitlerde pusu kurularak Bizans ordusuna ani

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

baskınlar yapıp ağır kayıplar verdirilecekti. Böylelikle ordu dar geçitlere ve yüksek tepelere konuşlandı. Bizans ordusu Halep'e doğru yola çıktıktan sonra pusunun kurulduğu bölgeye gelince Halep ordusu büyük bir gürültü ile saldırıya geçti. Bizans ordusu bu ani baskın ve askerlerin çıkardıkları seslerden öyle kortular ki büyük bir telaşla kaçışmaya başladılar. Bu durum ordunun disiplinini bozdu ve herkes yalnızca kendi canını düşünür oldu. Bu gelişme orduda ağır kayıpların yaşanmasına ve geri çekilmesine neden oldu. Öyle ki kimse İmparatora ne olduğunu düşünmez olmuştu. İmparator III. Romanos ise Georgias Maniakes adındaki bir askerinin yardımları sayesinde canını kurtarmayı başarabilmişti. Eğer onun yardımları olmasaydı İmparator, Mirdâsilerin eline esir olarak düşecekti. III. Romanos, İstanbul'a döndükten sonra Georgias'ın bu yardımlarını karşılıksız bırakmayacak ve kendisini Samsat valiliğine getirerek aşağı Fırat vilayetlerinin idaresini kendisine verecekti (Scylitzes, 2000: s. 296). Böylelikle az sayıdaki Halep ordusu savaştan galip ayrılmış hatta bu büyük ordunun ardında bıraktığı ganimete sahip olmuşlardı (Yahyâ b. Sa'îd el-Antâkî, 1990: s. 413-415; Zakkar, 1971: s. 106-107, 112, 114; İbnü'l-Esîr, IX, 1989: s. 312-313). Nasr b. Sâlih büyük bir tehlikeyi başarıyla bertaraf etmişti. Ancak kendisinin her adımını yakından takip eden bir diğer rakibi de Türk komutan Anûş Tegin halen bölgedeydi ve Mirdâsilerin bölgede genişlemesine imkân vermiyordu.

2.3. Türk Komutan Anûş Tegin'in Halep'e Girmesi (429/1038)

Nasr b. Sâlih'i Bizans tehlikesini bertaraf ettikten sonra Şam bölgesine doğru yayılma hareketleri içerisinde görmekteyiz. Böylesi bir durumda bölgenin kontrolünü elinde bulunduran Anûş Tegin ile karşı karşıya gelebileceğini de iyi biliyordu. Ancak yine de geri adım atmıyordu çünkü Anûş Tegin babasının katiliydi ve ondan intikam alma düşüncesi, hiçbir şekilde geri adım atmamasına sebebiyet veriyordu. Zaten Nasr b. Sâlih'in bu politikası Anûş Tegin'in hemen dikkatini çekti ve oldukça öfkelenmesine sebep oldu. Bu durumun yeni bir savaş yaratacağını çok iyi biliyordu (Abdülmevlâ, 1985: s. 73). Ayrıca Nasr b. Sâlih kendi adına 1038 yılında sikke bastırıldı ve bölgede bu paralar kullanılmaya başlandı (Diler, 2009: s. 1600-1601; Damalı, 2001: s. 82). Nasr b. Sâlih aynı babası gibi bölgede kendisine yardıma gelebilecek Arap kabilesi olan Tayy kabilesi liderleriyle irtibata geçti. Bu sırada Anûş Tegin'de ordusunu savaşa hazırlama sürecine girmişti bile. Böylelikle taraflar arasında ilk kıvılcım Hama şehri dolaylarında yaşandı. Nasr b. Sâlih'in Hama'ya doğru ilerlediğini fark eden Anûş Tegin, kendisini Hama dolaylarında beklemeye koyuldu. Taraflar 22 Mayıs 1038 tarihinde karşı karşıya geldi. Savaş çok şiddetli başladı ve bir süre sonra Anûş Tegin üstünlüğü ele geçirdi. Bu sırada Nasr b. Sâlih'in kardeşi Simâl b. Sâlih mağlup olacaklarını düşünerek canını kaybetme korkusuyla mahiyetindekilerle birlikte savaş alanından çekilme kararı aldı. Simâl kardeşi Nasr'ı savaş alanında bırakarak savaştan kaçtı. Bu durum üzerine Nasr b. Sâlih ümitlerini neredeyse tamamen yitirdi. Kardeşinin bu şekilde davranması onu daha çok öfkelenirdi ve savaşa geri adım atmadan devam etti. Neticede oldukça güçsüz kalan Nasr'ın ordusu bozguna uğratıldı. Nasr'da savaş meydanında ele geçirilerek boynu vuruldu.

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

Türk komutan Anûş Tegin henüz daha yeni kurulmuş bir devlet olan Mirdâsî Devlet'ne çok ağır darbeler vurmuş oldu. Ailenin kaybettiği ikinci savaş ve ikinci liderdi. Savaşın ardından 50 bin dinar civarında bir ganimet toplandı. Anûş Tegin savaşın ardından derhal Halep Kalesine yürüdü ve kaleyi tamamen ele geçirdi. Böylelikle Halep 1038 yılında Fâtımî Devleti adına Türk komutan Anûş Tegin'in kontrolüne geçmiş oldu. Bu tarihten itibaren Anûş Tegin bölgede çok güçlü bir otorite kurdu. Halep ve Şam bölgesinde bulunan Arap kabilelerinin hepsini kontrol altına aldı ve herhangi bir kargaşaya fırsat vermeden yönetti. Onun kurduğu bu güçlü otorite neticesinde Halep bölgesinde kaldığı süre boyunca hiçbir taşkınlık ya da isyana teşebbüs gibi girişimler yaşanmadı. Hatta Arap kabilelerinin birbirleriyle yaptıkları savaşlar bile son buldu (Sıbt İbnü'l-Cevzî, XVIII, 2013: s. 425-426; Abdülmevlâ, 1985: s. 74, 92-93; Zakkar, 1971: s. 124-125; İbnü'l-Esir, IX, 1989: s. 383).

2.3.1. Anûş Tegin'in Ölümü

Anûş Tegin Şam bölgesinde hâkimiyeti sağladıktan sonra bu coğrafyada bulunan Türkmenlere haber gönderip hepsini kendi himayesi altında birleştirme fikriyle harekete geçti. Ancak bu politikanın fark edilmesi çok ciddi sonuçlara yol açtı. Başta Fâtımî vezirleri olmak üzere bölge Arap emirleri sürekli bu gelişmeleri Fâtımî Halifesi el-Mustansır'a bildiriyorlardı. Bu haberlerin artması üzerine Halife el-Mustansır telaşlanmaya başladı. Öyle ki bölgede en güvendiği ve yeteneklerinden en çok istifade ettiği vali Anûş Tegin'i görevinden alma kararı aldı. Kendisine gönderdiği mesajda tüm unvanlarının ve rütbelerinin alındığını ilettilti. Bu haber Anûş Tegin'de çok büyük bir hayal kırıklığı ve üzüntü yarattı. Pek çok kez yanlış anlaşıldığını dile getirip kendini anlatmaya çalıştıysa da başarılı olamadı. Halifenin çevresindeki herkes halifenin aklına çoktan girmişlerdi. Anûş Tegin günlerce yukusuz ve stresli kaldıktan sonra bir gün birden bire felç geçirdi ve vücudunun sağ tarafını tamamen kullanamaz hale geldi. 1041 yılında ise bu hastalığın tüm vücudu ele geçirmesiyle yaşamını yitirdi (İbnü'l-Esir, IX, 1989: s. 382-383; Zakkar, 1971: s. 129-131; Yazılıtaş, 2009: s. 133-139). Anûş Tegin gibi güçlü bir otoritenin ölümü üzerine Halep bölgesi eski haline dönmeye gecikmedi ve bölgedeki Arap kabileleri yeniden birbirlerini yağma ve talan hareketlerine girişmeye başladı. Ayrıca Fâtımî Devleti'ne olan bağlılık zayıfladı ve Nasr'ın savaşta kaçan kardeşi Simâl b. Salih 1042 yılında Halep bölgesine yeniden gelerek hak iddia edip Halep hâkimiyeti için faaliyetlere girişmeye başladı. Görüldüğü üzere Fâtımî Halifesi el-Mustansır kendi eliyle bölgede kendi sonunu hazırlamış oldu. Zaten Simâl b. Sâlih'in de kontrolü ele geçirmesi uzun zaman almadı ve Arap kabileleri yeniden Mirdâsî Devleti çatısı altında birleşti ve Halep 1042 yılında Fâtımî hâkimiyetinden çıkarak yeniden Mirdâsî Devleti'nin hâkimiyeti altına girdi.

3. Arslan el-Besâsirî İsyanının Halep'e Olan Etkisi

Halep 1057 yılına kadar Simâl b. Sâlih yönetimi altında kaldı. Bu süre içerisinde Fâtımî Devleti ile herhangi bir olumsuzluk yaşamamak adına vergi

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

ödemeyi kabul etmiş ve bu ödemelerini aksatmamıştı. Fakat bu tarihte Arslan Besâsîrî'nin² Rahbe şehrine gelmesiyle, bölgede durumlar yeniden karışmaya başladı. Türk asıllı Arslan Besâsîrî, Şii İslâm akidesini benimseyerek Buveyhoğulları ile birlikte hareket ediyordu. Tuğrul Bey'in Bağdat'tan ayrılmasını fırsat bilerek 1058 yılında Bağdat'a girdi. Bağdat'ta kaldıkları süre içerisinde Halife Kâim Bi-emrillâh'ı zindana attılar, veziri Reisü'r-rüesâ İbnü'l Müslime'yi ise halka rezil etmek için bir eşeğe ters bindirerek şehirde dolaştırıp sonra astılar. Daha sonra hutbeyi Fâtımî halifesi adına okutmaya başladılar (Abdülmevlâ, 1985: s. 104-107; Uluçay, 2012: s. 66). Tuğrul Bey, İbrahim Yınal isyanını bastırdıktan sonra Besâsîrî ile ilgili şu sözleri söylemiştir: “*Ben İnşallah o köpeğin (Besâsîrî) arkasına düşüp onu yakalayacağım, daha sonra da Suriye'ye yönelerek Besâsîrî'ye yaptığı yardım nedeniyle Mısır hükümdarının cezasını vereceğim*” (İbnü'l-Cevzi, 1999: s. 26). Tuğrul Bey'in Bağdat'a, ordusuyla geldiğinin haberini alan Besâsîrî, Bağdat'tan kaçtı ve doğruca Hille'ye Emîr Dubey's'in yanına gitti. Burada fazla tutunamadı ve Hille'den çıkıp Rahbe şehrine girip buraya yerleşti. Hatta daha sonra Fâtımî Halifesine haber göndererek Tuğrul Bey'e karşı ittifak oluşturma teklifinde bulundu. Fâtımî halifesi el-Mustansır bu teklifi kabul etti ve kendisine ciddi miktarda para göndererek onu Tuğrul Bey'e karşı destekledi.

Fâtımî halifesinin desteğini de alan Arslan Besâsîrî, Musul'a saldırdı ve burayı ele geçirdikten sonra hutbeyi Fâtımî halifesi adına okuttu. Bu gelişmeler üzerine Tuğrul Bey 452/1060 yılında Bağdat'a girdi ve Abbâsî halifesini zindandan çıkararak içine düşmüş olduğu bu durumdan kurtardı (Yazılıtaş, 2009: s. 154-155). Hemen ardından Musul'u Besâsîrî'nin elinden aldı. Besâsîrî, yeniden kaçmaya başlayınca Tuğrul Bey, Emîr Sav Tigin, Humar Tigin, Gümüş Tigin ve Erdem gibi önemli komutanlardan oluşan orduyu üzerine gönderdi. Onun Kufe yolundan geçtiğini öğrenip peşine düştüler ve kendisini bu güzergâhta yakaladıkları zaman iki taraf savaşa tutuştu. Savaş esnasında Besâsîrî, yüzünü sıyrıran ok darbesiyle attan düştü. O esnada Gümüş Tigin kendisini yakalayıp başını kesip öldürdü ve başını Tuğrul Bey'e götürülüp gösterildi. Tuğrul Bey'de Besâsîrî'nin başını Bağdat'a götürdü ve halka sergilendi. Bu sırada Besâsîrî'nin oğlu Dübeys, Halep'e kaçtı. Oradan Halifeye elçi göndererek kendisini çocuklarına bağışlamasını istedi. Halife Besâsîrî'nin oğlu Dübeys'in hayatını bağışladı ve Dübeys daha sonra Bağdat'a halifenin huzuruna çıkıp özür diledi (İbnü'l-Adim, III, 1988: s. 1347-1357; İbnü'l-Cevzi, 1999: s. 29; İbnü'l-Esîr, IX, 1989: s. 491-492; Yazıcızâde Âlî, 2014: s. 23b-24a; Osman Gazi Özgüdenli, 2012: s. 69).

² Arslan Besâsîrî, Büveyhî emîrlerinden Bahaü'd-devle isimli bir emîrin azatlı kölesidir. Aslen Türk olan Arslan'ın ismine eklenen el-Besâsîrî unvanı ise, ilk efendisinin Fars bölgesinde bulunan Besâ (Fesa) şehrinde olması, yani Besâ'lı olduğu vurgulanması nedeniyle aldığı bir isimdir. Arslan Besâsîrî 1048-1055 yıllarında bölgede çıkan isyanları bastırması ve sükûneti sağlayabilmesi sebebiyle Bağdat askerî valiliğine atandı. Ancak Abbâsî veziri Reisü'r-rüesâ İbnü'l Müslime, Besâsîrî'ye karşı muhalif durumdaydı. Besâsîrî'de bu vezirin Sultan Tuğrul ile gizlice iş birliği içerisinde olduğunu iddia ediyordu. O nedenle Bağdat yönetimiyle arası hiç de iyi değildi. Bkz: Merçil, 1992: s. 528-529.

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

Halep bölgesine de sirayet eden bu olaylar yaşanırken Mirdâsî oğulları arasında ilginç gelişmeler meydana geldi. Bunların ilki Arslan Besâsîrî'nin Rahbe'ye girdiği dönemde Simâl b. Sâlih'in bu olaydan çok korktuğu, endişe duyduğu ve Halep'ten korkarak gizlice çıktığı söylenmektedir. Bu gelişme Mirdâsî oğullarının Halep hâkimiyeti için birbirleriyle mücadeleye girmeye başlamalarına zemin hazırlayan bir olay oldu. Simâl'in 449/1057 yılında Halep'ten çıktığı düşünüldüğünde, 452/1060 yılında Mahmûd b. Nasr'ın Halep'e hâkim olmasına kadar, yani 3 yıl boyunca Halep'te Fâtımî yöneticilerinin olduğu görülmektedir. Demek ki Fâtımî Devleti bu kargaşa ortamından faydalanmaya çalışmış, ancak bu durum pek uzun sürmemiştir.

Bir diğer ilginç olay da Simâl'in kardeşi Atiyye b. Salih'in, Fâtımî halifesinin Besâsîrî'ye, Tuğrul Bey'e karşı kullanmak için gönderdiği paradan pay alıp Halep'ten kaçması ve bu olayın duyulması üzerine Simâl b. Sâlih ile Atiyye'nin arasının bozulması olayıydı. İbnü'l-Adîm ise bu olayın biraz daha farklı olduğundan bahsetmektedir. Ona göre para, Rahbe'ye Besâsîrî'ye ulaşır fakat daha sonra Tuğrul Bey'in bölgeye gelmesine endişelenen Besâsîrî'nin, Rahbe'den kaçmasının ardından bu hazineden kalan altınların bir kısmını kalede bıraktığını, Atiyye'nin de Besâsîrî'den kalan bu paraya, hatta silahlara da el koyduğundan bahsetmektedir (İbnü'l-Adîm, I, 1997: s. 234). Sonuç olarak bahsi geçen bu para Atiyye'nin eline geçti ve bu Mirdâsî oğullarından iki kardeşin arasının açılmasına sebep oldu (Zakkar, 1971: s. 148-150; Abdülmevlâ, 1985: s. 117-118) Hatta Atiyye bu para ile kendisine ordu oluşturup ileriki süreçte Halep hâkimiyeti için mücadeleye girecekti. Zaten bu olayın ardından Mirdâsî oğulları arasına girecek olan rekabette taraflar bölgedeki Türklerden yardım alacak ve bu durum Türklerin Halep'te daha fazla söz sahibi olması yolundaki süreci başlatmış olacaktı.

Mahmûd b. Nasr ise 1060 yılında Halep'i Mirdâsî hanedanlığı adına yeniden Fâtımî yöneticilerinden geri almak için Halep bölgesinde bulunan Türklerden yardım istedi. Teklifi kabul eden Türkler, Mahmûd b. Nasr'ın yanında yer aldılar ve Türklerin de desteğiyle Fâtımî yöneticileri Halep'ten çıkarıldı. Böylelikle Mirdâsî hanedanlığı yeniden Halep'e hâkim oldu. Bu gelişmeler Halep bölgesindeki askerî ve siyasî dengelerin değiştiğini göstermektedir (Merçil, 2005: s. 150). Halep 1060 yılı itibarıyla kabuk değiştirmeye başlamıştı. Bu döneme kadar bölgede hâkim güç olmak isteyen, Arap kabilelerinin desteğini arkasına alıyordu. Ancak bu olaylar çerçevesinde görülüyor ki, artık bölgede hâkim güç olmak isteyenlerin, Türklerin desteğini arkasına alması gerekiyordu. Bu durum 1064 yılında Hanoğlu Hârûn'un, Halep bölgesine gelmesiyle tam olarak zirveye çıkacaktır. Bu tarihten sonra Halep'te Türkler artık otoriteye yardım eden güç değil, hâkimiyeti kontrol altına almak isteyen güç konumuna geleceklerdi.

4. Türk Komutan Hanoğlu Hârûn'un Halep Bölgesine Gelişi (456/1064)

Hârûn'un büyük olasılıkla Karahanlı hükümdarlarından birinin oğlu olduğu düşünülmektedir. Hârûn sebebini bilmediğimiz bir tartışma yüzünden babasından ayrılp, maiyetindeki yaklaşık bin kişilik kuvvet ile birlikte Anadolu'ya geldi.

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

Burada Bizans'a karşı gazâlara girişti. Böylelikle Sugur bölgesindeki Selçuklulara tâbi bir emîrlik olan Diyarbakır Mervanî emirliğiyle yakınlaşarak ittifak içerisine girdi. Hârûn, Anadolu'da bir süre kaldıktan sonra burada çıkan kargaşa nedeniyle kendini emniyette görmedi ve ayrılma kararı aldı. Fakat yolda Arap kökenli Temim oğullarının baskınına uğrayarak esir alındı. Buradaki tutsaklığı çok uzun sürmedi ve kurtulur kurtulmaz Diyarbakır bölgesinden çıkıp güneye doğru ilerledi. Bizans uç bölgesinde yaptığı başarılı savaşlarla bir anda Bizans İmparatoru X. Konstantin Dukas'ın dikkatini çekmeyi başardı. X. Dukas, Hârûn'u yanına çekmek istedi ve bu amaçla girişimlerde bulundu (Sevim, 2000: s. 37; 1997: s. 258). İşte bu dönemde Halep bölgesine iyice yaklaşmış olan Hârûn, Halep Mirdâsî hükümdarları tarafından da başarılarının duyulması vesilesiyle, onu yanlarına çekme planları kurmalarına sebep oldu.

1064 yılında Halep Mirdâsî Devleti'nin başında Atiyye b. Sâlih bulunmaktaydı. Ancak yeğeni Mahmûd b. Nasr kendisine muhalefet ediyor tahtın asıl sahibinin kendisi olması gerektiğini iddia ediyordu. Bu sebepten dolayı Atiyye müttefik arayışları içerisine girmişti. Bu sırada bölgede faaliyetlerde bulunan Hanoğlu Hârûn et-Türkmeni ile irtibata geçerek bir takım vaatler karşılığında kendisini Halep'e davet etti. Bu çağrıya olumlu yanıt veren Hârûn 1000 Türkmen atlısıyla birlikte Mahmûd'a karşı savaşmak üzere Atiyye'nin yanına Halep'e gelip, el-Hazır³ denen mevki de konakladı. (Zakkar, 1971: s. 157-159; Abdülmevlâ, 1985: s. 148). 1064 yılında gerçekleşen bu gelişmeden sonra Halep bölgesinde yeni bir dönem başlamış oldu. Bundan sonra Türkler, bölgedeki siyasî dengelerde birinci dereceden etkili olacaktı. Mahmûd'un da Halep'i kuşatma altına almasıyla birlikte taraflar arasında savaş çok sert bir şekilde başladı. Fakat bu savaşta Atiyye, Harun'un da desteğiyle yeğeni Mahmûd'u bozguna uğrattı ve kuşatmayı kaldırıp geri çekilmesini sağladı. Bu mağlubiyetin ardından Mahmûd Türkmenlerin desteğini arkasına alan Atiyye'yi mağlup edemeyeceğini anlayınca kendisiyle anlaşma yapmak zorunda kaldı. Buna göre Esarib ve çevresi Mahmûd'a bırakıldı. Halep, Rahbe, Menbiç, Azaz, Balis ve yöreleri Atiyye'de kaldı (Aralık/Ocak 456-457/1064-1065). Bu galibiyetin ardından rahat nefes alan Atiyye gözünü Bizans'a ait olan bölge kalelerine çevirdi ve Hanoğlu Hârûn'un da desteğiyle bu kalelere fetih hareketlerinde bulundu (Abdülmevlâ, 1985: s. 149-151; Sevim, 2000: s. 38). Ancak bir süre sonra yerli Arap halkı bu durumdan hoşnut olmamaya başladı. Türkler Araplarla aynı haklara sahipti ve çok rahat davranıyorlardı. Ayrıca onların burada kalıcı olmasıyla geleneklerinden kopacakları endişesi baş gösterdi. Yerli halk hoşnutsuzluklarını yüksek sesle dile getirmeye başladılar. Türklerin, şehrin hâkimi gibi rahat hareket etmeye başlaması Atiyye tarafından da endişeyle karşılanmaya başladı ve Türkmenlerin bir kompluyla Halep'i ele geçirecekleri fikri iyiden iyiye

³ El-Hazır kentinin Ortaçağ Türk tarihi açısından ayrı bir önemi vardır. Türklerin bölgeye geldikten sonra Halep'e bağlı şehirlere yerleşmeye başladıkları ve zamanla yerli Arap halkıyla evlilikler gerçekleştirip akrabalık bağları kurdukları şehirdir. Bu kaynaşma bazı şehirlerde daha fazla yoğunluk kazanmaktaydı. Bunların başında el-Hazır şehri gelmekteydi ve burada bulunanlara Müsta'rebe denilmekteydi. Anlamı; evlenmeler yoluyla melezleşmiş bir grup, bir toplum demektir Bkz: Kırkıl, 1999: s. 159.

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

kafasına yerleşmeye başladı. Kendisinin aklına bu fikri sokan kişinin Arap emirlerinden Ahdath adlı bir emîr olduğu söylenmektedir (Zakkar, 1971: s. 167-168).

Bu korku ve etrafındakilerin etkisiyle de olsa gerek Atiyye müttefiki Hârûn'dan kurtulma kararı aldı. Bu amaçla bir gece Türkmenlerin bulunduğu bölgeye askerlerini gönderen Atiyye, Türkmenler uykudayken saldırı emri verdi ve pek çok Türk, bu beklenmedik saldırı karşısında hayatlarını kaybetti. Canlarını kurtarmayı başaranlar kaleden çıkıp Halep'ten kaçtılar. Hârûn, Halep Kalesi önünde yüksek sesle Atiyye'ye seslenerek; “*Ey Atiyye bana ve askerlerime ihanet ve zulmettin, Tanrı'ya ant içerim ki, seni en kötü bir biçimde o kaleden aşağı indireceğim*” şeklinde intikam yemini ettikten sonra Halep önlerinden uzaklaştı (İbnü'l-Kalanisi, 1908: s. 90-91; Sevim, 2000: s. 39).

4.1. Hârûn'un Mirdâsî Taht Değişikliğindeki Rolü ve Yardımları

Atiyye'nin Halep'in başında bulunmasında en büyük rol Hârûn'a aitti. Ancak kendisine yapılan bu ihanet nedeniyle Hârûn, Atiyye'nin en büyük düşmanı olan yeğeni Mahmûd'un tarafına geçme kararı aldı ve bu defa Atiyye'ye karşı Mahmûd ile birlikte hareket etmeye başladı. Mahmûd bu ittifakı büyük bir memnuniyetle kabul etti (el-Azhari, 1997: s. 29). Hatta umutlarını yitirdiği Halep şehri için yeniden umutlanmaya başladı ve Halep kuşatması için zaman kaybetmeden hazırlıklara başladı. Hârûn, Mahmûd ittifakını bozma girişimi için devreye giren Atiyye oluşturduğu ordu ile zaman kaybetmeden saldırıya geçti, Mercidabık mevkiinde karşı karşıya gelen taraflar arasında yapılan savaşı Atiyye kaybetti ve hızlıca çekilerek Halep şehrine döndü. Bu mağlubiyet kendisini oldukça korkutmuş olacak ki hemen kuşatma için gerekli hazırlıklara başladı. 1065 yılı yazında Halep kuşatma altına alındı. Yaklaşık üç buçuk ay süren kuşatma neticesinde zor duruma düşen Atiyye daha fazla direnecek gücü kalmayınca Mahmûd ile anlaşma yoluna gitti. Atiyye kaleyi teslim edecekti ancak bir şartı vardı. Hanoğlu Hârûn'un kaleye girmesini istemiyordu. Mahmûd teklifi kabul etti. Hârûn ise bu duruma hiç üzülmedi çünkü yeminini gerçekleştirmiş ve Atiyye'yi kaleden çıkartarak intikamını almış olmanın sevincini yaşıyordu. Böylelikle Hârûn'a da Kınnesrin bölgesinde bir şehir verildi (el-Azhari, 1997: s. 29; Zakkar, 1971: s. 168-169; Sevim, 2000: s. 40-41). Türkmenler nedeniyle Halep'teki umutlarını yitirmiş olan Mahmûd ilginçtir ki yine Türkmenler sayesinde Halep Kalesi'ne hâkim oldu.

Böylelikle Mahmûd Halep bölgesindeki kaleleri teker teker ele geçirmeye başladı. Hârûn bu süreçte kendisiyle birlikte hareket ediyordu. Örneğin Bizans'a ait Artah Kalesi Temmuz 1068 yılında yine Hârûn'un yardımlarıyla Mirdâsî Devleti'nin eline geçti. Artah Kalesi 5 ay süren bir kuşatma neticesinde ele geçirildi ve bu süreçte yaklaşık olarak 3000 kişi yaşamını yitirdi (el-Azhari, 1997: s. 30; Abdülmevlâ, 1985: s. 153). Bu gelişmelerden Fâtımî Halifesi el-Mustansır endişe duymaya başladı ve Türkmenlerin bölgede tutulmamasını istedi. Bu isteğini elçiler aracılığıyla Mahmûd'a bildiren el-Mustansır Hârûn'un bölgeden gönderilmemesi durumunda üzerlerine ordu göndermek ile tehdit etti. Ancak Mahmûd geri adım atmadı. Böylelikle halife, veziri Bedrülcemâlî komutası altında bir orduyu

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

Mahmûd'un üzerine gönderdiyse de Fâtımî ordusu mağlup edildi (el-Azhari, 1997: s. 28-29; Zakkar, 1971: s. 170-171; Sevim, 2000: s. 42). Hatta Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes'in Halep bölgesine 1069 yılında gerçekleştirdiği saldırı neticesinde Mahmûd, Hârûn'un yardımlarıyla Halep'i başarılı bir şekilde savundu.

4. 2. Hanoğlu Hârûn'un Ölümü

1069 yılında Fâtımî Devleti'nin Sur Şehri valisi Aynü'd-devle Ebû'l-Hasen b. Ebû Ukayl, Fâtımî Devleti'ne karşı isyana kalkıştı. Böylelikle Halife el-Mustansır veziri, ayrıca Akka valisi olan Bedrülcemalî'yi isyanı bastırmakla görevlendirdi. Bunun üzerine Aynü'd-devle bölgedeki Türkmenlerden yardım istedi. Hanoğlu Hârûn isteklerinin kabul edilmesi karşılığında yardım çağrısına olumlu yanıt verdi ve Sur şehrine geldi. Ancak gelişmeler daha sonra farklı bir hal aldı. Bedrülcemalî Sur Kalesi'ni kuşatma altına aldıktan bir süre sonra Hârûn gizlice Bedrülcemalî ile anlaşmış ve onun safına geçti. Bu durum Aynü'd-devle'yi çaresiz bıraktı ve çok sınırlandırdı. Hârûn'dan intikam alma adına iki Türkmen'le suikast yapmaları için anlaşmıştı. Onlara: *“Beyiniz Hârûn'a ne kadar iyilikler yaptığımı, mal ve paralar verdiğimi biliyorsunuz; o ise bana dürüst davranmadı. Eğer sizler onu öldürecek olursanız, istediğiniz kadar para veririm”* diyerek Hârûn'a gönderdi. Harun bu iki Türkmen'den şüphelenmedi ve bir gece uygun bir anda gizlice Hârûn'u hançerleyerek öldürdüler. Bu olayın duyulması üzerine Hârûn safındaki Türkmenler birbirlerinden ayrılıp bağımsız hareket etmeye başladılar (el-Azhari, 1997: s. 30; Sevim, 2000: s. 47). Bu da bölgedeki Türkmen faaliyetleri için olumsuz bir gelişme olarak kayda geçti.

5. Halep Bölgesinde Emîr Afşin ve Emîr Sunduk'un Faaliyetleri

Afşin “Horâsân Saları”⁴ unvanı ile 458/1066 yılında Hâcîp Gümüştekin'in de bulunduğu Türkmen grubuyla Anadolu'ya gelmiştir. Afşin, Ergani, Nizip, Nusaybin ve Adıyaman şehirlerinde faaliyetlerde bulunmuş ardından Ahlat'a dönmüştür. Ancak sebebi tam olarak bilinmeyen bir nedenden dolayı Afşin Gümüştekin'i öldürdü ve Sultan Alp Arslan'ın kendisini cezalandıracağı korkusuyla Anadolu'ya kaçtı. Burada Antep, Doliche (Dülük), Malatya dolaylarında yağma faaliyetlerinde bulundu ardından bu ganimetleri satmak için Mirdâsîlerin hüküm sürdüğü Halep pazarına gelip bu ganimetleri burada sattı. Halep pazarını seçmesinin nedeni, Halep'in kervanların ticaret güzergâhı üzerinde yer alması ve dönemin en büyük pazarlarından birinin burada olmasıydı. Afşin aynı yıl Antakya'yı da kuşatma altına aldı fakat Alp Arslan'ın kendisini affettiği haberini alınca kuşatmayı kaldırıp Ahlat'a döndü (Zakkar, 1971: s. 199-200; Sevim, 2011: s. 19; 2000: s. 48; Yazıcı, 1997: s. 239).

⁴ Bekçi oğlu Afşin, Anadolu'ya Tuğrul Bey zamanında başlayan ve Alp Arslan ile hız kazanan Oğuz göçleriyle birlikte gelmiş komutanlardan biridir. Alp Arslan zamanındaki göçler Seyhun boyları ve Horâsân'dan gelmektedir. Bunlar Arran (Erran), Azerbaycan ve Van Gölü dolaylarında yurt tutmaya başladılar. Van Gölü dolaylarında yurt tutan Oğuz boyu liderine “Horâsân Saları” unvanı verilmişti. İşte Afşin bu grup içerisinde Anadolu'ya gelmişti (Sümer, 1988: s. 440).

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

Emîr Sunduk ise 461-462/1069-1070 yıllarında Doğu Anadolu üzerinden Halep bölgesine geldi. Bölgede Halep'e bağlı Urtik, Cezr kasabalarına Maarretünnu'mân, Kefertâb, Hama ve Rafeniye topraklarına girdi. Buraların hepsini yağmaladı, ekinlere el koydu her yer tahrip edildi. Sunduk bu hareketiyle Halep'i ve Halep'e bağlı kentleri yağma, talan ve tahrip eden ilk Türk komutanı oldu. Sunduk, kısı Halep bölgesinde geçirdikten sonra havaların düzelmesinin ardından Halep Mirdâsî Emîri Mahmûd'tan değerli hediyeler ve çok miktarda altın alarak 1070 yılında bölgeyi terk etti. Zaten bu teklifi kendisine Mahmûd yapmıştı. Halep bölgesini daha fazla tahrip etmemesi için böyle bir teklifte bulunmuştu ve teklifi Sunduk tarafından kabul edildi (el-Azhari, 1997: s. 31; Sevim, 2000, s. 49). Sunduk daha sonra Ahlat'a doğru yol aldı. Sunduk da Afşin gibi Malazgirt savaşında yer alan komutanlardan biriydi.

6. Uvakoğlu Atsız'ın Halep Bölgesi Faaliyetleri (462/1070)

Nâvekiyye Türkmenleri 1070 yılında Kurlu Bey önderliğinde Halep bölgesine gelmişlerdir. Bölgede daha çok Fâtımî Halifeliğine ait şehirler kuşatma altına alınıp ele geçiriliyordu. Atsız'ın Yeğeni olan Kurlu Bey'in komutası altında 12 bin Türkmen'in olduğu ifade edilmektedir ancak bu rakam abartılıdır. Kurlu Bey'in Akka kuşatması esnasında yaşamını yitirmesi üzerine bu Türkmenlerin başına Uvakoğlu Atsız geçti. Atsız'a tâbi olan Türkmenlerin çok büyük bir bölümü, onun komutası altına girmeyi kabul ettiler (İbnü'l-Esir, X, 1989: s. 73-74; Abdülmevlâ, 1985: s. 156, 181; Zakkar, 1971: s. 197-198; Sevim, 2011: s. 33). Atsız'a Şam bölgesinde "Aksis" (اقيسيس) diyorlardı (İbnü'l-Esir, 1989: s. 101-102) Bu isim Bundâri de ise "Elüksis" olarak geçmektedir (Bundâri, 1943: s. 71). Fakat O, Türk ismi olan Atsız olarak çağrılıyordu. Babasının adı Uvak'tır. Uvak "ok" anlamına gelmektedir. Uvak Bey'in Sultan Alp Arslan'ın kızı ile evli olduğu tahmin edilmektedir (el-Azhari, 1997: s. 35). Jean-Paul Roux "Atsız" isminin verilmesinin sebebinin, herhangi bir unvanı olmamasından kaynaklandığını ya da "Atsız" yani atı olmayan anlamında da kullanılmış olabileceği fikirlerini öne sürmektedir (Roux, 2007: s. 220). Uvakoğlu Atsız Mirdâsî hakimiyet alanından çok Fâtımî Devleti'nin bölgedeki hakimiyet alanını sonlandırmak için faaliyetlerde bulunuyordu ve ele geçirdiği şehirler de bu yönde oluyordu. Bu şehirler içerisinde en önemlilerinden biri Kudüs idi. Kudüs'ün ele geçirilmesi Fâtımî Devleti'nin Halep bölgesinden tamamen çıkarılması anlamına geliyordu.

6.1. Kudüs, Remle ve Yafa'nın Türkler Tarafından Feth Edilmesinin Halep Bölgesindeki Türkmen Faaliyetlerine Olan Etkisi

Atsız beraberindeki Türkmenlerle birlikte Fâtımî Halifesi kontrolünde olan Kudüs'ü kuşatma altına aldı. Kudüs Valisi Türk asıllı bir komutandı. Atsız şehri kuşattıktan sonra bu valiye elçi aracılığıyla bir mektup gönderdi. Mektupta; *"Bu kutsal şehre karşı savaşmamı Tanrı doğru bulmaz. Ancak kentin kan dökülmeden teslimini, daha sonra da Abbâsî Halifeliği ve Selçuklu Sultanlığı adlarına hutbe okutulacak..."* şeklinde isteğini bildirdi. Bunun üzerine Kudüs valisi şöyle bir cevap yazdı; *"Ben de sizler gibi Türk'üm, şehri size karşı asla savunmayacağım; ancak bana, hayatım, ailem ve servetim hususunda güvence verilirse şehri derhal teslim*

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

eder, hizmetine girerim” şeklindeydi. Türk valinin bu tavrı karşısında Atsız da onun isteklerini kabul etti ve anlaşma gerçekleşti. Böylelikle Kudüs 1071 yılında Türklerin eline geçmiş oldu. Atsız, şehirde kimsenin canına ve malına dokunmadı, şehrin yağmalanmasını yasakladı. Onun bu emri, Kudüs halkı tarafından büyük bir memnuniyetle ve mutlulukla karşılandı. Böylelikle şehirde olası bir taşkınlık ve kargaşa da önlenmiş oldu. Bu tarihten itibaren Kudüs'te hutbeler Abbâsî Halifesi ve Selçuklu Sultanları adına okutulmaya başlandı. Ayrıca Atsız bu haberi Sultana elçiler aracılığıyla gönderirken Kudüs ve Remle'nin kendisinin himayesinde kalması için 30 bin dinar vergi gönderdi. Böylece Kudüs, Remle ve Yafa'ya yerleşen Atsız ve beraberindeki Oğuz Türkleri, bu bölgede tarım faaliyetlerine başladı. Atsız, Kudüs ile yetinmedi ve hemen ardından faaliyetlerine devam etti. Şam bölgesi ve Filistin bölgesinde, Fâtımî Halifeliği adına olan her yere sefer düzenlemeye, tüm şehir ve kasabaları ele geçirmeye devam etti (İbnü'l-Esir, X, 1989: s. 73-74; el-Azhari, 1997: s. 36; K.Hitti, 1951: s. 589; Sevim, 2011: s. 35).

Görüldüğü gibi Kudüs'ün ele geçirilmesi, Fâtımî Devleti'nin bölgedeki askerî faaliyetlerinin bertaraf edilmesi anlamına geliyordu. Bu durum Türklerin Halep bölgesinde daha rahat hareket etmelerine olanak sağlayacaktı. Fâtımî Devleti ise bundan sonra Türklerin Halep bölgesindeki faaliyetlerine müdahil olabilmek şöyle dursun yalnızca Kudüs'ü geri alabilmek için girişimlerde bulunacaktı. Kudüs'ün Türkler tarafından ele geçirilmesinin ardından Selçuklu Sultanı Alp Arslan'da ilk seferini Halep üzerine yapacaktı, Alp Arslan'ın asıl hedefi ise Mısır, yani Fâtımî Devleti'ne son vermektir.

7. Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Oluşu (463/1071)

Uvakoğlu Atsız'ın Kudüs'ü fethinden kısa bir süre sonra Sultan Alp Arslan, Fâtımî Devleti'ne son vermek için Kahire üzerine sefere çıktı. Sultan Alp Arslan'ın bu sefere çıkmasında Fâtımî veziri Nâsîrû'd-devle Ebû Cafer b. Hamdân'ın da etkisi oldu. Nâsîrû'd-devle'nin halife ile arası bozuktur ve sultana elçiler göndererek Mısır'a davet etti. Kahire'nin kuşatılması durumunda kendisine yardım edeceğini bildirdi. Sultan Alp Arslan büyük bir orduyla harekete geçti. Anadolu'da Diyarbakır bölgesine geldi. Burada bölge Emîri Nâsîr b. Mervan Sultanın huzuruna çıkıp 100 bin dinar ve değerli hediyeler sundu. Sultan daha sonra Urfa'ya geçti burada 30 gün kaldı. Bu süre içerisinde Halep Mirdâsî Emîri Mahmûd'u huzuruna çağırıp itaatini arz etmesini istedi. Ancak Emîr Mahmûd canını tehlikede görerek Urfa'ya gitmedi. Bunun sebebi hutbeleri Fâtımî halifesi adına okutması olabilirdi. Çünkü Sultan Alp Arslan'ın Fâtımî Devleti'ni ortadan kaldırmak için sefere çıktığını biliyordu. Sultan Alp Arslan 19 Ocak 1071 yılında Fırat'ı geçip Kinnesrîn bölgesine geldi ve Funeydik'e kadar uzanan Esedoğullarına ait topraklarda konakladı. Burada Emîr Mahmûd'a huzuruna gelmesi için yeniden çağırırdı. Mahmûd elçiler aracılığıyla Sultana itaatini bildirdi ve Şîî akidesine göre okunan hutbeyi bundan sonra Sünnî akidesiyle okutmaya başladı. Ancak yine de huzuruna çıkmadı, bu durum Alp Arslan'ı kızdırmaya başladı ve Mahmûd'a yeniden haber gönderdi. Eğer huzuruna gelmezse Halep'e sayısı 80 binden fazla olan ordusuyla saldıracağını söyledi.

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

Sultan Alp Arslan'ın Halep'e son ana kadar saldırmaması ve bu kadar güçlü ve kalabalık bir orduya rağmen uzun süre sabretmesinin sebebi Halep'in Bizans'a karşı yıllarca İslâm memleketlerinin önünde bir koruyucu şehir hüviyetinde bulunmasıydı. Ancak gelişmeler olumsuz neticelenince Sultan Alp Arslan Halep'i kuşatma altına aldı ve ilk saldırının ardından durup beklemeye geçti. Ancak herhangi bir netice alınmadı ve bu defa zarar gelmesini istemediği Halep Kalesi surlarına mancınıklarla zarar vermeye başladı ve kuşatmanın şiddetini arttırdı. Bu gelişmelerden oldukça korkan Mahmûd, geri adım attı ve Sultan'ın huzuruna gitmeyi kabul etti. 4 Mayıs 1071'de üzerindeki kıyafetleri değiştirip Türkmen kıyafetleri giyen Mahmûd, yanına annesi Vessab en-Nümeyeri kızı Menia'yı da alıp Sultan Alp Arslan'ın huzuruna çıktı. Annesi: “*İşte oğlum sana getirdim, beğendiğini yap!*” *Bildik ve itaat ettik ki bizim selametimiz seninle Mûsâleha etmeksizin tamam oluyor*” (Bundârî, 1943: s. 37; İbn Hallikân, III, 1970: s. 230) dedi. Bu gelişmeler üzerine Sultan Alp Arslan Mahmûd'a annesi nedeniyle acıyarak onun canını bağışladı ve Halep'te kendisine bağlı bir emir olarak kalmasını kabul etti (İbnü'l-Adim, IV, 1988: s. 1971-1973; İbnü'l-Esir, X, 1989: s. 71; Abdülmevlâ, 1985: s. 159; Zakkar, 1971: s. 177-178; Turan, 2011: s. 53). Bu gelişme neticesinde Halep Mirdâsî Devleti, Büyük Selçuklu Devleti'ne tâbi hale gelmiş oldu. Bu süreç Türkmenlerin bölgede daha yoğun faaliyetlerde bulunmasıyla artarak devam etti.

Mirdâsî Devleti emirleri 1080 yılına kadar yani Mirdâsî Devleti yıkılana kadar bölgedeki Türkmen beylerinin kontrolü altında hareket ettiler. Hatta başa geçen yöneticiler Türklerin desteğini arkalarına aldıkları zaman ancak başa geçebiliyorlardı. Bu durum Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah'ın 1086 yılında Halep'e gelip bizzat kendi atadığı Türk komutan Kâsımü'd-devle Aksungur'u Halep'e vali olarak atayana kadar devam etti (Râvendî, 1999: s. 127; Yazıcızâde Âlî, 2009: s. 70; Yazıcızâde Âlî, 2014: s. 29a). Bu tarihten itibaren Halep tamamen Türklerin idaresi altına girmiş oldu.

SONUÇ

Mirdâsîler dönemi Türklerin Halep bölge faaliyetleri adına büyük öneme sahip olduğu bir dönemdir. Bu dönem yani 1024-1080 yılları arası Türklerin Halep bölgesinde ilk defa bu kadar yoğun faaliyetlerde bulunduğu ve neticesinde bölgenin kontrolünün kendilerine geçmesini sağlayan gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu sürecin başlamasındaki en büyük etkenlerden bir tanesi Türklerin askerî kabiliyetlerinden faydalanılmak istenmesidir. Bu şekilde Türkler Abbâsî Devletin'nin dışında, gerek Hamdâniler gerek Mirdâsîler gerekse Fâtımî Devleti ordusu bünyesinde yer almışlar ve sıklıkla aranan destek güç konumunda olmuşlardır. Bu gelişme ile doğru orantılı olarak bölgede Türk nüfusu da artış göstermeye başladı. Mirdâsîler döneminde özellikle Hanoğlu Hârûn ve Uvakoğlu Atsız 'ın bölge faaliyetleri neticesinde kontrol kademeli olarak Türklerin eline geçti. Hatta Hârûn, Mirdâsî Devleti'nde çıkan taht kavgalarında müttefik olarak mücadeleye dâhil edilmiş ve Hârûn'un mahiyetindeki Türkmen ordusunu arkasına alan Mirdâsî emirleri Halep'in de başına geçmiştir. Bu süreç Atsız ile devam etmiş ve neticesinde Sultan Alp Arslan'ın bizzat Halep önlerine gelmesiyle birlikte

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

Mirdâsî Emiri Mahmûd b. Nasr itaat altına alınmış ve Halep, Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı hale getirilmiştir (1071).

Ancak bu süreç yalnızca bir başlangıçtı çünkü bu tarihten itibaren Türkler bölgede artık mevcut yönetime yardım etmeyi bırakıp kontrolü ellerine almanın yolunu aramışlardır. Bu da gösteriyor ki bölgede Mirdâsîler dönemi Türkmen faaliyetleri, bir sonraki evre yani Halep bölgesinin kontrolü için bir hazırlık evresi olmuştur. Bu tarihlerde daha yoğun olarak gelen Türkmen grupları, Sultan Melikşah'ın kardeşi Tâcî'd-devle Tutuş'un kontrolü altında birleştiler. Tutuş'un Dımaşk'ı alarak Suriye Selçuklu Melikliği'ni kurması ile birlikte Türkler bölgede daha fazla söz sahibi olan güç konumuna geldiler. 1086 yılında ise Sultan Melikşah'ın bizzat Halep'e gelerek buraya Türk komutan Kâsımü'd-devle Aksungur'u vali olarak atamasıyla Halep ve Dımaşk bölgesi tamamen Türklerin eline geçmiş oldu. Netice itibarıyla bölgede görevlendirmek üzere 9. Yüzyılda Abbâsî Devleti ordusu bünyesinde görev alan Türkmenler yavaş yavaş bu coğrafyaya yerleşmeye başlamıştır. Bu durum bölgede bulunan diğer devletler tarafından da devam ettirilince bu süreç hızlanmış oldu. 11. Yüzyılda Büyük Selçuklu Devleti bu bölgeyi hâkimiyeti altına aldığı zaman bölgedeki Türkmen sayısı oldukça fazlaydı ve buralarda yerleşik hayata geçmiş olanlar dahi bulunmaktaydı. Türkler bu bölgede coğrafyanın kaderine etki edecek derecede ciddi bir rol üstlenmişlerdir. Gerek Bizans'a karşı gerekse Latin Haçlı ordularına karşı bölgeyi başarılı bir şekilde müdafaa etmiş, İslâmiyet'in savunuculuğunu üstlenmişlerdir. O nedenle Türklerin bu tarihlerde bu bölgeye gelip yerleşmiş olması bölge kaderi için olumlu yönde çok önemli bir gelişme olarak kayda geçmiştir.

KAYNAKÇA

- Abdülmevlâ M. A. (1985). *Benu Mirdasi'l-Kilabîyyun fî Haleb ve Şimali's-Şam, İskenderiye: Dârü'l Mâ'rifeti'l Câmiyye.*
- Bundârî, M. (1943). *Zübdetü'n-Nusra ve Nuhbetü'l Usra, İran ve Horosan Selçukluları Tarihi, (Çev. Kıvameddin Burslan). İstanbul: Maarif Matbaası.*
- Damalı, A. (2001). *150 Devlet 1500 Sultan, İslam Sikkeleri, İstanbul: Nilüfer Vakfı Yayınları.*
- Diler, Ö. (2009). *Islamic Mints, İslam Darp Yerleri, Cilt: 3, İstanbul: Mas Matbaacılık.*
- el-Azhari, T. K. (1997). *The Seljuqs of Syria, During the Crusade (1070-1154), Berlin: Publisher, Klaus Schwarz Verlag.*

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

- Eskikurt, A. (2014). 7. ve 12. Yüzyıllar arasında Anadolu'yu Kateden Bazı Askerî Seferler ve Güzergâhları. *Journal of History School*, Sayı: XX, Yıl:7, s. 35-79, İzmir.
- Haldon, J. (2007). *Bizans Tarihi Atlası*, (Çev. Ali Özdamar). İstanbul: Kitap Yayınları.
- İbn Hallikân. (1970). *Vefayâtu'l-a'yân ve ebnâ'u'z-zamân*, Cilt: 3, Lübnan, Beirut: Translated. Baron Mac Guickin de Slane.
- İbnü'l-Adîm. (1988). *Bugyetü't-taleb fi târihi Haleb*, Cilt: I, III, V, (Neşr. Suhayl Zakkar). Beyrut: Dârü'l-Fikr.
- İbnü'l-Adîm. (1997). *Zübdetü'l-Haleb min târihi Haleb*, Cilt: I, (Neşr. Suheyl Zekkar). Şam: Daru'l Kitabu'l Arabi.
- İbnü'l-Cevzi, (1999). *el-Muntazam fi Târihi'l-Ümem'de Selçuklular*, (Seçme, Tercüme ve Değerlendirme. Ali Sevim), Ankara: TTK.
- İbnü'l-Esir. (1989). *el-Kâmil fi't-târih*, Cilt: 9, 10, (Çev. Abdülkerim Özyaydın). İstanbul: Bahar Yayınları.
- İbnü'l-Kalânîsî. (1908). *Zeylû Târihi Dımaşk*, (Neşr. H.F. Amedroz). Leyden.
- K.Hitti, P. (1951). *History of Syria*, London: MacMillan Co. Ltd.
- Kırkıl, E. (1999). *Selçuklu Döneminde Halep*, (Basılmamış Doktora Tezi). Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Merçil, E. (1992). "Besâsiri", *DİA*, Cilt: 5, s. 528-529, İstanbul.
- Merçil, E. (2005). "Mirdâsiler", *DİA*, Cilt: 30, s. 149-151, İstanbul.
- Özyaydın, A. (2009). "Sâlih b. Mirdâs", *DİA*, Cilt: 36, s. 41, İstanbul.
- Özgüdenli, O. G. (2012). Tuğrul Bey Dönemi. *Selçuklu Tarihi El Kitabı*, Editör: Refik Turan, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Psellos, M. (2014). *Mikhail Psellos'un Khronographias'ı*, (Çev. Işın Demirkent). 20. Baskı, Ankara: TTK.
- Râvendî, (1999). *Râhat-üs-Sudûr ve Âyet-üs-Sürûr*, Cilt: 1, (Çev. Ahmed Ateş). Ankara: TTK.
- Roux, J. P. (2007). *Türklerin Tarihi, Pasifikten Akdeniz'e 2000 Yıl*, (Çev. Aykut Kazancıgil, Lale Arslan-Özcan). 3. Baskı, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Scylitzes, J. (2000). *A Synopsis of Histories (811-1057)*, Translated by John Wortley. Kanada: Published by the Centre for Hellenic Civilization at University of Manitoba.
- Sevim, A. (1997). "Hârûn b. Han", *DİA*, Cilt: 16, s. 258, İstanbul.
- Sevim, A. (2000). *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, 3. Baskı, Ankara: TTK.

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürecinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

- Sevim, A. (2011). *Ünlü Selçuklu Komutanları, Afşin, Atsız, Artuk ve Aksungur*, 2. Baskı, Ankara: TTK.
- Sıbt İbnü'l-Cevzî. (2013). *Mir'âtu'z-zamân fi târihi'l-a'yân*, Cilt: XVIII, Beirut: el-Resalah el-A'lamiah.
- Sümer, F. (1988). "Afşin", *DİA*, Cilt: I, s. 440-441, İstanbul.
- Turan, O. (2011). *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 11. Baki, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Uluçay, Ç. (2012). *İlk Müslüman Türk Devletleri*, 4. Baskı, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Yahyâ b. Sa'îd el-Antâkî, (1990). *Târîh el-Antâkî*. (Neşr. Ömer Abdullah Tedmurî). Lübnan.
- Yazıcı, T. (1997). "Halep", *DİA*, Cilt: 15, s. 239-244, İstanbul.
- Yazıcızâde Âlî, (2014). "Selçuk-Nâme", İndeksli Tıpkıbasım, (Haz. Abdullah Bakır). Ankara: TTK .
- Yazıcızâde Âlî, (2009). "Tevârîh-i Âl-i Selçuk", (Oğuznâme-Selçuklu Tarihi), (Haz. Abdullah Bakır). İstanbul: Çamlıca Yayınevi.
- Yazılıtaş, N. (2009). *Fâtımî Devleti'nde Türkler*, Ankara: TTK.
- Zakkar S. (1971). *The Emirate of Aleppo (1004-1094)*, Beirut-Lebanon: Published, Dar Al-Amanah.

EKLER

Mirdâsî Devleti'nin Büyük Selçuklu Devleti'ne Tâbi Hale Getirilmesi Sürccinde
Bölgedeki Türkmen Faaliyetleri / Sedat Bilinir

1 Paristrion	9 Zahlumi (özerk)	17 Dolihi (Telukh)	25 Melitene
2 Bulgaria	10 Arentani (özerk)	18 Edessa	26 Iberia
3 Strimon	11 Girit	19 Fırat ötesi kentler	27 Kars
4 Neos Strimon	12 Kıbrıs	20 Keltzine-Chortzine	28 Shirak/Ani
5 Dioklia	13 Kilikia	21 Derzene/Fasiane (Basean)	29 Laggobardia
6 Sirmion	14 Likandos	22 Vaspuragan	30 Kalabria
7 Srbistan	15 Antiohia	23 Daron	31 Sikelia (1038-42)
8 Tervunia	16 Aleppo (özerk)	24 Mesopotamia	

Dönemin genel yapısını görmemizi sağlayan ve Halep'in Özerk olarak belirtildiği 1050 yılı haritası, Mirdâsîlerin hüküm sürdüğü döneme aittir. (Haldon, 2007: s. 123).